

PRIKAZI KNJIGA I ČASOPISA

Robert E. Merijam:

CRNI DECEMBAR¹⁾

(Opis Ardenske protivofanzive)

Nemačka protivofanziva u Ardenima decembra 1944 pretstavlja jednu od najtragičnijih operacija u prošlom ratu na Zapadnom frontu. U njoj je učestvovalo preko milion vojnika u 29 nemačkih i 32 savezničke divizije. Odluku za ovu besciljnu protivofanzivu doneo je lično Hitler još za vreme svog oporavka posle neuspelog atentata od 20 jula 1944. Osnovna zamisao je bila: koristeći okolnost razvučenog savezničkog fronta južno od Ahena i ispresecano i pošumljeno zemljište Ardena, postići potpuno iznenađenje, probiti saveznički front pa povijanjem na sever dokopati se Anversa i time oteći 1 i 9 američku armiju i 21 britansku grupu armija. Već i sam pogled na kartu pokazuje svu grandioznost ovog plana, koji je u pogledu iznenađenja savršeno uspeo, ali je, ipak, posle 9 kritičnih dana, potpuno propao. Nemci su u ovom poduhvatu nepovratno izgubili i poslednju inicijativu i preko 200.000 vojnika sa mnogobrojnim ratnim materijalom.

Dosada smo imali priliku da se upoznamo sa više memoarskih dela iz oblasti strategije i operatike sa Zapadnog fronta. Međutim, delo *Crni decembar* od Merijama pretežno se bavi taktikom. Ono nam verno prikazuje rad obostranih jedinica po blatu, kiši i snegu — silazeći često i do patrola — i to, kako za vreme prvog iznenađenja Amerikanaca, njihovog povlačenja i davanja otpora sve dok Nemci nisu definitivno zaustavljeni, tako i za vreme napada i gonjenja. Rad obaveštajne službe i tenkovskih jedinica naročito je obrađen. Sam autor je bio u Istoriskoj sekciji Štaba 9 američke armije, ali tada pri-

vremeno delegiran u Štab 7 tenkovske divizije koja je odigrala vidnu ulogu u ovoj operaciji. Za vreme početka nemačkog prepada, 16 decembra 1944 u 6.00 časova, autor je središao novodobivene obaveštajne izveštaje iz štaba Bredlijeve (12-te) grupe armija, koji su govorili da je rasporod nemačkih odbranbenih snaga na ardenskom sektoru tanji no ikada ranije! Dakle, ničim nije ni nagoveštavan moguć nemački napad. U trenutku početka nemačke artiljerijske vatre većina štabova je bila još na spavanju. Sa brzim napadom nemačkih tenkova nastala je opšta pometnja i prava panika. Iznenađenje je bilo totalno — počev od mrtvih straža pa do najviših štabova. Pisac pokušava da ovo objasni rdavim vremenom i teškoćama vazdušnog izviđanja, mada je mnogo ubedljiviji kada tvrdi da je svemu glavni uzrok preterano potcenjivanje neprijatelja koje je nastalo posle onih prvih uspeha u Normandiji, kao i uopšte slaba obaveštajna služba, što se sve sada gorko svetilo. Interesantno je, kaže pisac, da se skoro u svim štabovima pri proceni situacije dolazilo do približno istih zaključaka: da na ardenskom sektoru Nemci nemaju strategiskog cilja; da je teren težak za napad i da bi doveo samo do rasipanja snaga, kao i da Amerikanci imaju severno i južno jake snage za pariranje svake eventualnosti.

Napad je preduzet na frontu od 42 km. Pešadija je terala pred sobom čitave čopore goveda radi razminiranja terena. Od prvih savezničkih rezervi jedino su stajale na raspoloženju dve vazdušnodesantne divizije (82 i 101) koje su bile kod Remsa, na oporavljanju posle neuspelog desanta kod Arnhem. Ove dve divizije sa 17 vazdušnodesantnom divizijom u Engleskoj obrazovale su 18 vazdušnodesantni korpus koji je, pod komandom generala Ridžveja, odigrao vrlo važnu ulogu u ovoj operaciji.

¹⁾ Dark December, The Full Account of the Battle of the Bulge, by Robert E. Meriam, Zief — Davis Publishing Company, Njujork, 1947.

Zbog dobrih komunikacija, kao rejon prikupljanja za sve tri divizije, bio je u početku određen Bastonj u kome se stiče 7 puteva. Međutim, i Nemci su iz istih razloga besomučno jurili ka Bastonju. U ovom trenutku Ajzenhauer je doneo hitnu odluku o reorganizaciji komandovanja: sve snage severno od ose proboja (Žive — Prim) potčinio je Montgomerijevoj 21 grupi armija, a one južno, ostavio je pod komandom generala Bredlija za koga je tražio hitno unapređenje u viši čin radi podizanja morala kod trupa. Sem toga, Derversova 6 grupa armija imala je da se razvuče što više na sever, te da se stvori 6 raspoloživih divizija za Patona sa kojima će izvršiti udar u južni bok stvorenog prodora.

Pisac naročito ističe da je u početku ova odluka vrhovnog komandanta bila mnogo kritikovana, jer se dugo smatralo da Nemci imaju za cilj Lijež, pa je ceo prodor trebao da ostane u nadležnosti samo Bredlijeve grupe armija. Međutim, kada se nemački plan za zauzimanje Anversa ispoljio, svakome je postalo jasno da je preduzeta reorganizacija komandovanja bila pravilna i nužna. Na taj način su zapušavanje proboja imali zajednički da rešavaju štabovi 21 britanske i 12 američke grupe armija, a ne samo jedan od njih. Vrhovni štab je, pak, za svaki slučaj najhitnije uputio novopristigli tenkovsku diviziju u Rems.

Pisac posvećuje naročitu pažnju nemačkom infiltriranju koje je izvodila zloglasna Skorcenijeva²⁾ 150 tenkovska brigada, sa anglo-američkim tenkovima, naoružanjem, džipovima i uniformama. Na svakom je vozilu bio bar po jedan vojnik koji je potpuno govorio engleski. Ovako ubačena odeljenja duž celog fronta proboja imala su poput »trojanskog konja« da zauzmu sve mostove na Mezi i da u pozadini unesu što veću zabunu. Ona su to postizala kidanjem telefonskih žica, okretanjem signala na raskrnicama puteva i ispred minskih polja. Pored toga, prikupljala su razne podatke i zauzimala skladišta benzina. Neka su odeljenja čak uspela da preuzmu ulogu američke vojne policije pa su pogrešno upućivala anglo-

američke kolone, tako da su se one zaglavljivale po raznim tesnacima umesto da jure ka kritičnim tačkama proboja.

Pored infiltriranja, veliku su zabunu uveli i padobranci koji su noću 16/17 decembra spuštani iz 60 transportera, duž severne ivice proboja, mada ih je zbog rđavog vremena od 800 jedva uspelo da se prikupi 300. Panika se prenela sve do Pariza, koji je ponovo dobio policijski čas.

I pored ovolike panike, koja je bila naročito zavlada u domenu obaveštajne službe, pisac ističe mnogobrojne male jedinice, koje su se požrtvovano borile, najčešće one koje nisu imale uvida u opštu situaciju. Ali je panika trajala samo prva dva dana. Infiltrirci, kao i padobranci, ubrzo su bili skonovo svi likvidirani. Moral je povraćen, jedinice su počele davati jak otpor, ali je kriza ipak trajala punih devet dana. Najčešći vid odbrane je bila odbrana na širokom frontu. Divizije su često branile po 30 km fronta. Združene pukovske grupe (*combat command team*) izvanredno su se pokazale izvođeci brze manevre. Najzad, 21 decembra, Nemci su zaustavljeni na reci Urti, na mostu kod Hontona. Ovo je bila najdublja tačka do koje su Nemci uopšte doprli. Neprijatelj je pokušao manevar sa juga, ali ga je 7 korpus generala Kolinsa odlučno odbio.

Za sve vreme izvođenja ove operacije, Nemci su naročito težili da zauzmu Bastonj. Iako opkoljen sa svih strana, grad se održao sve dok se do njega nije probila Patonova 3 armija. Posada Bastonja je bila sastavljena od 101 vazdušnodesantne i delova 9 i 10 tenkovske divizije, ukupno 18.000 ljudi, na koje su napadale prvo 3 nemačke divizije — 47 korpus generala Litvica — sa oko 45.000 ljudi, a docnije i pristigla pojačanja. Opkoljene trupe snabdevane su vazdušnim putem na čemu je učestvovalo 889 aviona i jedrilica. Samo je 24 decembra spušteno 100 tona potreba.

26 decembra kriza je bila prošla. Pojedine Patonove divizije su u ovom periodu prelazile po 160 km za 24 časa. Za prvih sedam dana prevezeno je u rejon izvršenog prodora 248.000 vojnika. Vrhunac je postignut 17 decembra kada je sa 11.000 vozila prevezeno 60.000 vojnika, koji su, po meri pristizanja, ubacivani u brešu koja se širila. Od 23 decembra 9 vazduhoplovna armija imala je po 2.000 aviona u vazduhu, koji su dnevno bacali oko 550 tona eksploziva na nemačke trupe. Na taj

²⁾ Otto Skorzeny, zloglasni agent nemačke kontraobaveštajne službe koji je, pored ostalog, 1943 god. izvršio u Italiji i otmicu Benita Musolinija.

način, Hitlerovi teški tenkovi nisu ni dospeli do bojišta. Oni su još usput bili zaustavljeni i uništavani.

13. januara 1944. Aizenhauer se spustio na briselski aerodrom gde mu je Montgomeri podneo izveštaj da je sve spremno za početak opšteg napada za definitivno likvidiranje stvorene izbočine. Napad je preduzet koncentrično, sa 1 i 3. armijom, pod najtežim vremenskim uslovima. Nemci su davali slab otpor. Polovinom januara savezničke trupe su već bile na svojim starim decembarskim položajima sa kojih je sada nastavljeno nezadrživo dalje nadržavanje sve do Elbe.

Na kraju knjige pisac govori o izvesnim netačnostima koje su povodom Ardenske protivofanzive prodrle u javnost. Pre svega, netačno je smatrati ovu operaciju Rundštetovim delom, jer on u njoj apsolutno nije imao nikakvog učešća iako je bio komandant Zapadnog fronta. On čak nije bio pozvan ni na sastanak komandanata koji je Hitler povodom ove operacije održao u Istočnoj Pruskoj, na koji je išao njegov načelnik štaba, general Vestfal. Pun ogorčenja, oholi sedamdesetogodišnji Rundštet je rekao »Odbili su moj savet; neka to bude njihova ofanziva i njihova odgovornost«.

Izvođenjem ove operacije bili su zaduženi maršal Model, kao komandant grupe armija, i komandant 5 i 6. tenkovske armije (Ditrih i Mantojfel).

Dalje su netačnosti, kaže pisac: da Hitler nije imao za cilj Anvers. već Lijež,

da je preduzeo Ardensku protivofanzivu iako još nije bio spreman, bojeći se angloameričkih napada koji su otpočeli u novembru; da je Ardensku bitku dobio Paton sa svojom 3-ćom armijom, dok drugi smatraju da glavna zasluga pripada Montgomeriju, itd. itd., što sve zaista ne odgovara stvarnosti. Iстина je, međutim, da je Ardenska protivofanziva lično Hitlerovo delo i da je glavni cilj bio izbijanje na ušće Rajne i zauzimanje Anversa, kao glavnog pristaništa, a da je, s druge strane, sudbonosnu odluku za pariranje ovog plana lično doneo Aizenhauer.

Pisac naročito ističe da je posle rata proveo punih osam meseci u Ardenskoj sekciji za istorisku obradu i prikupljanje dokumenata ove operacije. Ne samo što su događaji proveravani na terenu, već je autor lično intervjuisao skoro sve učesnike, kako sa angloameričke, tako i sa nemačke strane, koji su ovu operaciju planirali i izvodili. Zato se ovo delo odlikuje objektivnom istoriskom tačnošću.

Iznenadni proboji frontova i protivofanzive uvek su bili delikatne i teške operacije. Ardenska protivofanziva iz decembra 1944. tipičan je primer ovakve jedne operacije u modernim uslovima, iz završnog perioda prošlog rata, koja se, i pored početnog potpunog iznenađenja, završila porazno za Nemce. Mnogobrojne su pouke koje se mogu izvući iz ove operacije, kako u operativnom tako i u taktičkom pogledu.

M. P.

Georg V. Zodenstern:

VEŠTINA I TEHNIKA RUKOVOĐENJA

U prvom ovogodišnjem broju vodećeg vojnonaučnog časopisa Zapadne Nemačke izišao je članak pod gornjim naslovom.¹⁾ Pisac, bivši general nemačke vojske, naglašava da je članak pisan u vezi diskusije koja se vodi oko doktrinarnih postavki na kojima treba izgraditi novu Zapadnonemačku armiju. U svojim izlaganjima on se ne ograničava samo na problem odnosa između veštine i tehnike rukovođenja, već dodiruje i niz drugih problema doktrine budućih ne-

mačkih oružanih snaga, kao što su: pitanje kome pripada prvenstvo — tehnici ili čoveku; kakav treba da bude odnos između nauke i veštine; šta je važnije — materijalni potencijal ili umešnost komandanta; veza između političkih ciljeva i vojske; etika vojničkog poziva; sloboda odlučivanja starešina; odnos između duha i karaktera s jedne, i teorijskog znanja, s druge strane, itd.

Pisac polazi od postavke da napredak tehnike i razvoj društva, sa svima organizacionim i državno-pravnim posledicama koje iz njih proizilaze, samo menjaju fizionomiju rata, ali ne i zakone samog ratovodstva. Ovi su zakoni nepro-

¹⁾ Führungskunst und Führungstechnik, von Georg v. Sodenstern, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, januar 1954.

menljivi i oni se ogledaju u zahtevu koji se u datom trenutku postavlja pred vojskovođu: da raspoloživim snagama i datim tehničkim mogućnostima uskladi vreme, prostor i manevar, kako bi u najnepovoljnijoj situaciji po neprijatelja ovoga primorao na bitku.

Pod snažnim utiskom dva uzastopno izgubljena rata u kojima je pobedu, uglavnom, odlučila velika materijalna nadmoćnost, nemački stručnjaci počeli su zastupati mišljenje da ratnoj tehnici treba dati prvenstvo nad stvaralačkom voljom komandanta.

Pisac članka, međutim, ne slaže se sa ovakvim shvatanjima, ali priznaje potrebu da budući komandni kadar nove Nemačke armije dobije izvesno tehničko obrazovanje uz odgovarajuće poznavanje prirodnih nauka. Ta znanja će, ustvari, predstavljati sastavni deo tehnike rukovođenja. (Pod tehnikom rukovođenja pisac podrazumeva poznavanje načela rukovođenja i uslova njihove primene. Veština rukovođenja sastoji se u smelosti akcije i umešnosti improvizacije — Z. K.).

U slučaju da Nemačka vojna doktrina prihvatiti prevagu ratne tehnike nad stvaralačkom voljom komandanta, došlo bi, po mišljenju pisca, do ugušivanja duha. Komandant bi se pretvorio u neku vrstu »menadžera« svoje ratne tehnike. Brojevi bi u potpunosti potisli duh, a proračun — stvaralačku volju. Veština rukovođenja imala bi da ustupi prvenstvo materijalnoj tehnici. Pisac ističe činjenicu da je u prošlosti bilo slučajeva kada je neprijatelj pobeđivan iako je bio i brojno i materijalno nadmoćniji; za potvrdu ovoga navodi niz istoriskih primera: Grci kod Isosa — protiv Persijanaca; Kartaginjani kod Kane — protiv Rimljana; Austrijanci pod Evgenijem Savojskim kod Beograda — protiv Turaka; Prusi kod Lojtena — protiv Austrijanaca i Nemci kod Tanenberga — protiv Rusa.

Tačno je da je vojskovođa, za ovladavanje bojištem, neophodna pomoć ratne tehnike, ali on ne sme da se isuviše potčini toj tehnici. Stoga prilikom izgradnje komandnog kadra buduće Nemačke armije, po mišljenju pisca, treba težiti ka tome da novi oficir usmeri svoje napore u pravcu intelektualne izgradnje i borbe za očuvanje slobode sopstvene volje u odnosu na ratnu tehniku. On ne treba da bude opčinjen sadašnjim razvojem ratne tehni-

ke i da poveruje kako je ona potisla ustranu uticaj čoveka na razvoj i tok operacija.

Takvo shvatanje bi neminovno značilo propast vojničke etike pod razornom snagom jednog procesa mišljenja koji bi se isključivo kretao u okvirima materijalne tehnike. Ona bi, nadalje, značila svrgavanje vojnika na ulogu poslužioaca mašina za ubijanje u okviru »klanice bojnog polja«.

Još je Klauzevic isticao da su znanje (*Wissen*) i umenje (*Können*) dva različita pojma. Tehnika rukovođenja zadire u oblast znanja, a veština rukovođenja u oblast umenja. Tehnika rukovođenja predstavlja solidnu osnovu veštini rukovođenja i obuhvata mnogo disciplina, od kojih je najdragocenija poznavanje čoveka. Ona, nadalje, iziskuje duboku povezanost vojnog starešine sa kulturnim i duhovnim životom zajednice, poznavanje njene socijalne strukture, praćenje ciljeva i puteva kojima teži i kojima ide državnik — političar, kao i sposobnost da se sva ta pitanja posmatraju i iz perspektive trenutnih i budućih protivnika.

Gde je granica između tehnike i veštine rukovođenja? Kada znanje prelazi u umenje? Gde je, konačno, granica između nauke i veštine? Možemo li nekoga naučiti tome da bude komandant i vojskovođa? Postoji li, uopšte, vojnički genije? Pisac postavlja sebi sva ta pitanja i upušta se u njihovo dublje razmatranje; pritom granicu između tehnike i veštine, znanja i umenja nalazi tamo gde prestaju premise silogizma logičara i gde počinje moć sagledavanja — vizija. Pisac napominje da je pojam vizije u ratovodstvu možda danas još sporan, ali je sigurno to da ona sazreva na tlu realnog znanja (tehnike rukovođenja), kao i da ona predstavlja izraz najintenzivnije koncentracije volje i uma, tj. potčinjavanja ratne tehnike volji i umu vojskovođe.

Da li se vizija rađa u trenutku same bitke? pita se pisac i pritom naglašava da je Moltke, mnogo godina pre nego što je postao vojskovođa, imao jasnu predstavu vojišta budućnosti; iz stotine tehničkih mogućnosti koje je on razmatrao, izrastale su umetničke koncepcije njegovih strategiskih planova. A kada se odnosi između tehnike i rukovođenja upoređuju sa onima koji postoje između nauke i umetnosti, onda se ne sme zaboraviti ni

to da komandant i vojskovođa nisu umetnici koji slobodno stvaraju, jer se njihovoj volji ubrzo suprotstavlja nezavisna volja protivnika.

Pisac još jednom podvlači da on nikako ne govori u smislu nekog omalovažavanja ratne tehnike. On samo želi da upozori da se prilikom izgradnje nove nemačke vojne doktrine ne bi pošlo putem primata tehnike nad slobodom volje, mašine nad čovekom i znanja nad umenjem. »Strategija se sastoji samo od nekoliko načela. Teško bi bilo uopšte nazvati je naukom. Sva njena vrednost nalazi se isključivo u njenoj primeni. Radi se o tome da se u pravom trenutku i pravom merom uradi ono što je najprirodnije i najjednostavnije. Tako rat postaje umetnost, ali umetnost kojoj služe mnoge nauke«. — Niko neće poverovati da je Moltke, koga su već u njegovo vreme smatrali naučnikom, nastavlja pisac, ovim svojim rečima hteo da omalovaži nauku kao atribut, mišljenja i rada jednog komandanta. Ali, samim tim što nauku smatra sredstvom, a ne izvorom ratne veštine, on joj određuje d r u g o mesto. To pretstavlja već veoma tanano diferenciranje. Može se iz tehnike prerasti u umetnost, ali nema pravog umetnika koji je okovan lancima tehnike. Ono što jednog starešinu čini komandantom nije znanje, već umenje. To je ono umenje za koje Klauzevic veli da ga nema ni u jednoj knjizi.

U vezi toga naročito je interesantna jedna postavka koju citiramo doslovno: »Onaj koji iz sfere tehnike rukovođenja prerasta u sferu veštine rukovođenja, učiniće dobro ako odbaci balast jednog odveć obimnog i stoga parališućeg znanja, i ako ponese samo ono što mu je potrebno da ovlada prostorom, vremenom i pokretom. Stavljenu u situaciju da odlučuje po sopstvenom nahodjenju, on ne sme da lista po enciklopediji da bi se potsetio kako su drugi, pre njega, radili u sličnim slučajevima.«²⁾

Moltke je rekao da zapravo i nema operativnog plana koji bi sa sigurnošću mogao da predvidi razvoj situacije posle prvog sudara sa glavnim neprijateljskim snagama. Samo laik može poverovati da tok izvedenih operacija odražava dosledno sprovođenje unapred prihvaćene i u svim

detaljima razmotrene osnovne zamisli. Potrebno je da se u svakom trenutku donese pravilan sud o činjenicama, pogodi ono što je nepoznato, donese pravilna odluka i bdi nad tim da se ona sprovede u delo. Jasno je da za to nije dovoljno samo teorisko znanje, već da u takvom slučaju osobine duha i karaktera dolaze do svog slobodnog, umetničkog izražaja — razvijene u vojničkoj prednobrazi i rukovođene iskustvima, bilo iz istorije ratova bilo iz samog života. Prema Moltkeu, strategija će i dalje ostati neka vrsta »sistema improvizacije«.

Sve velike vojskovođe, kako ističe pisac, služile su se materijalnom tehnikom svoga vremena, ali one toj tehnici nisu dozvoljavale da suzi »elastičnost njihova duha«, termin koji je kod nekih američkih vojnih pisaca našao svoj ekvivalent u izrazu *minded* — koji pretstavlja odraz napora da se američka vojna doktrina oslobodi izvesnih tendencija koje proizlaze iz doslednog sprovođenja ideje primata materijalne tehnike nad stvaralačkom voljom komandanta.

Mnogi teoretičari tvrde da današnji razvoj ratne tehnike, kada ono što je još do juče vredelo, danas postaje bezvredno i kada sutra postaje bezvredno i ono što se danas stvara, neminovno menja i zakone rata, a ne samo njegovu fizionomiju. Međutim, pisac ustaje protiv takvih teoretičara tvrdeći da oni brkaju suštinu i formu. Jer, iako je Nemačka u oba svetska rata podlegla brojnoj i materijalnoj nadmoći svojih protivnika, a u Drugom svetskom ratu naročito masovnom angažovanju aviona i tenkova, iz toga se ne bi mogli izvući nikakvi zaključci po pitanju odnosa između tehnike i veštine rukovođenja. Određivanje broja neprijatelja sa kojima će vojnik imati da se ogleda na bojnomoj polju spada u delokrug rada državnika i zavisi od njihove veštine.

Mora se uvek početi sa tačke gledišta da nema uspešne tehnike rukovođenja bez umešne veštine rukovođenja, i obratno. Često će ostati sporno da li će veština ili tehnika rukovođenja u datoj situaciji doneti prevagu. Ako se, naprimer, polazi od načela da za bitku treba biti što jači i na mestima odluke koncentrisati brojnu i materijalnu nadmoć, onda se takav proces mišljenja kreće u okviru razmatranja tehnike rukovođenja. Međutim, stvar je veštine rukovođenja da ovu nad-

²⁾ Ova misao delimično pripada piscu, ali se on poziva i na fon Sekta. — Z. K.

moć ostvari uprkos »nezavisne volje« protivnika. Jer, sada treba pogoditi one nepoznate koeficijente; oteti neprijatelju vreme i prostor; predvideti njegove protivmere, osujetiti ih i parirati ih; preduzeti rizik razgolićenja drugih frontova radi jačanja onog dela na kome očekujemo odluku; pravilno proceniti terenske prednosti kako sa sopstvene tako i sa protivničke strane; dovesti protivnika u nepovoljniju situaciju i, najzad, na hiljadu slučajnosti reagovati improvizacijama, itd.

Pisac je mišljenja da će veština rukovođenja doći do svoga punog trijumfa tek onda kada se — uprkos svih pravila tehnike rukovođenja — izvojuje pobjeda nad neprijateljem koji je i brojno i materijalno nadmoćniji. Samim tim dat je odgovor i na pitanje da li tempo sadašnjeg tehničkog razvitka daje veštini rukovođenja ikakvu mogućnost da dođe do izražaja. Ukoliko tehnika brže napreduje, ukoliko oružje i materijal postaju sve komplikovaniji, utoliko duh komandanta mora da bude više elastičan i usmeren na to da otkrije »pomoćna sredstva i izlaze« da bi osujetio uticaj ratne tehnike na sopstvenu slobodu volje. No, ne sme se

nikada zaboraviti da glavni teret borbe počiva na plećima vojnika, a ne na mašini.

Pisac smatra da takva postavka treba da bude jedna od osnova nove nemačke vojne doktrine, bez obzira što je nova vojska zamišljena kao integralni deo evropskih odbranbenih snaga koje se izgrađuju na doktrinarnim načelima Zapada.

*

Opšta pišćeva tendencija da istakne duh i vrednost čoveka koji će, bez obzira na vrtoglavi razvoj tehnike, u ratovodstvu i dalje igrati prvorazrednu ulogu, može se prihvatiti; međutim, u članku ima i izvesnih postavki koje su, po našem mišljenju, isuviše uproščene, pa i nepravilne. Naprimjer, ne bi se moglo prihvatiti mišljenje da starešinu ne čini komandantom znanje nego samo umenje; drugim rečima, nije najsrćenije suprotstavljati u izvesnom smislu znanje umenju i veštini i određivati šta je važnije. Mišljenja smo da starešinu čini komandantom harmonična celina tri osnovna elementa, a to su: znanje, umenje i karakter.

Z. K.

Potpukovnik J. L. Leserf:

RAZMIŠLJANJA O POJMU VAZDUŠNE PREVLAŠTI

U članku pod gornjim naslovom¹⁾ pisac kroz pojam i značenje termina »vazdušna prevlast« razmatra jedan od veoma važnih i interesantnih problema vazdušne delatnosti. Konstatujući da se sam termin veoma često i svuda pominje, kako u literaturi tako i u priručnicima i pravilima, kao i da danas nema nijedne vežbe ni taktičke ni strategiske studije u kojoj se ne uzima u obzir i razmatranje problema prevlasti u vazduhu, pisac smatra da postoji bojazan da oni koji nisu sasvim sigurni u značenje i suštinu toga pojma, neće ovoj vrsti vazdušne delatnosti dati pun značaj i onu važnost u stvaranju preduslova za uspeh u borbi koju ona zaslužuje.

Zbog toga, polazeći od izvesnih usvojenih definicija i mišljenja o suštini pre-

vlasti u vazduhu, u Francuskoj, pisac se upušta u njihove analize, tražeći uzroke različitih shvatanja i tumačenja koja proističu iz pojedinih formulacija, kako bi kroz to došao do jedinstvenog shvatanja o pojmu prevlasti u vazduhu. Tako, naprimjer, pisac napominje da po tom pitanju u francuskom *Privremenom uputstvu za upotrebu oružanih snaga* (od 1951) stoji sledeća definicija: Prevlast u vazduhu jeste materijalna i moralna situacija jedne vazdušne sile, u kojoj ona slobodno sprovodi svoja dejstva a da je pritom ne sprečava neprijateljska avijacija.

Pisac smatra da ovakva definicija ne može u potpunosti da zadovolji i da anomalije do kojih ona može dovesti prilikom proučavanja izvesnih slučajeva koji su potpuno mogući, zahtevaju da se ona odbaci. Pre svega, vezivanje pojma prevlasti u vazduhu samo za mogućnost suprotstavljanja neprijateljske avijacije, mo-

¹⁾ Réflexions sur la notion de supériorité aérienne, par le Lt-colonel J. L. Leserf, *Revue de Défense Nationale*, decembar 1953.

že imati rdave posledice. U tom slučaju, naprimer, neka vazдушna snaga koja ne bi naišla ni na kakav neprijateljski otpor u vazduhu imala bi prevlast čak i ako bi joj ostala sredstva PAO sprečavala svako nadletanje neprijateljske teritorije. To znači da bi u izvesnim slučajevima, ako ne dođe do susreta vazдушnih snaga, prema navedenoj definiciji i jedna i druga strana imale prevlast u vazduhu na istom prostoru, pa čak i u isto vreme, što predstavlja anomaliju.

U daljem razmatranju navodi se definicija iz francuskog *Privremenog uputstva za upotrebu vazduhoplovstva* (od 1946) koja glasi: Prevlast u vazduhu je povremena ili definitivna sloboda dejstva koju imaju vazdušne snage na celom, ili delu ratišta, u odnosu na protivnika kome su nametnule svoju volju. Po mišljenju pisca, ova je definicija, kao i prva, takođe, nepotpuna i ne precizira prirodu »protivnika«, naime, da li se misli na neprijateljsku avijaciju ili i na sva ostala sredstva PAO; isto tako, »nametanje svoje volje« može se shvatiti na razne načine i pritom se može podleći subjektivnim tumačenjima koja mogu dovesti do pogrešnih zaključaka.

Naprimer, može se zamisliti takav slučaj da dve vazdušne sile ofanzivnog karaktera, lišene efikasnih odbranbenih vazдушnih sredstava, mogu u isto vreme ostvariti skoro potpunu slobodu dejstva a da pritom još nisu došle do takvog stepena prevlasti »da nametnu svoju volju protivniku«, — bilo što je on uspeo da razbaca svoje snage na veliki prostor baziranja, bilo što ih je dobro maskirao. U okviru takve situacije, a prema razmatranoj definiciji, nijedna od ovih snaga neće u suštini imati prevlast u vazduhu, čak i ako jedna od njih bude raspolagala sa 20.000 aviona i znatnim količinama atomskih bombi, a druga možda samo sa kojom stotinom aviona i sa malo ili čak nimalo nuklearnog oružja. Međutim, ipak izgleda da će onaj koji prvi stavi u dejstvo svoju vazдушnu snagu, samim tim imati ozbiljno preimućstvo u naporima za ostvarenje prevlasti u vazduhu.

Pisac ističe da je izabrao baš ove dve definicije, između mnogih, zato što su one sprovedene kroz francuska pravila, te, prema tome, imaju izvestan zvaničan karakter, a po njegovom mišljenju nisu naj-

uspešnije postavljene. Kroz analizu i traženje uzroka njihove nepreciznosti, pisac zaključuje da je greška u tome što je pojam *prevlasti u vazduhu*, kroz navedene definicije, vezan za vrlo neodređen pojam *slobode dejstva u vazduhu*, u toku jednog leta. Drugim rečima, prema navedenim definicijama izgleda da je prevlast u vazduhu postignuta kada je odnos između slobode dejstva u vazduhu dveju vazдушnih snaga postao pozitivan, tj. kada je letenje moguće bez suprotstavljanja neprijatelja, ne vodeći pritom računa o apsolutnoj vrednosti, odnosno o kapacitetu tih snaga. Pod kapacitetom snaga pisac podrazumeva obim i prirodu vazдушnih sredstava, njihovu razornu moć, mogućnosti infrastrukture koja se koristi, primenu industrijskih i logističkih sredstava i t.s.l.

Prema tome, pisac smatra da je prevlast u vazduhu na onoj strani koja ima mogućnosti da dejstvuje u sigurnosti, da koncentriše svoja sredstva, da se oslanja na dobar osnov PAO i da tako sebi stvori opštu povoljnu situaciju; na taj način je prevlast u vazduhu ustvari funkcija stepena slobode dejstva koji je postignut od strane vazдушnih snaga. Za potvrdu ove postavke pisac se poziva na primere vazдушnih operacija 1939—1945, mada konstatuje da se taj stepen slobode dejstva može vrlo teško oceniti kao *apsolutan*. Naime, gledano kroz te primere, sloboda dejstva jedne vazdušne snage bila je velika iznad bojišta, ravna nuli iznad pozadine, najveća za jednu vrstu avijacije, srednja za drugu, dovoljna noću, slaba ili nikakva danju itd. Dakle, navedeni primeri, kao baza za ocenu prevlasti u vazduhu, ostaju prilično nesigurni i neodređeni.

Pisac ističe da onda nije nikakvo čudo što maršal britanskog vazduhoplovstva Teder po tom pitanju između ostalog kaže: »Prevlast u vazduhu jeste osetljiv problem i pre no što se vide rezultati koji iz nje proizlaze, ona se može samo osetiti«. Aludirajući na teški period pre iskrcavanja u Normandiji, on veli: »Ja sam mogao samo da kažem... mislim... i... o sećam... da je vazduhoplovna situacija dobra, ne dajući za to što sam izjavio nikakvu određenu potvrdu«.

U daljem razmatranju pisac ističe da bi prevlast u vazduhu, teoriski, trebalo posmatrati kao povoljan odnos dva proizvođa koji su dobijeni množenjem kapaciteta

razaranja sa onim stepenom slobode dejstva koji se može koristiti u vazduhu. Svaki od tih proizvoda bi ustvari predstavljao ono što se može nazvati *mogućnost* pojedine vazdušne sile. Ako se tako stvar postavi, onda će se jasno pojaviti mogućnost da se prevlast u vazduhu poveća bilo porastom kapaciteta, odnosno slobode dejstva u odnosu na neprijatelja, bilo smanjenjem istih činilaca kod neprijatelja. Dosada se pojam prevlasti u vazduhu uglavnom izjednačavao sa slobodom dejstva vazdušnih snaga, dakle, kao isključivi monopol vazdušnih snaga. Međutim, ovakvo shvatanje je dovelo do toga da se postizanje prevlasti u vazduhu mešalo sa samostalnim vazdušnim dejstvima ili sa vazdušnom bitkom, što ne odgovara stvarnosti. Na osnovu svega toga, a s obzirom na tehnički razvoj i dostignuća vazduhoplovne industrije, pisac smatra neophodnim da se dosadašnja shvatanja o prevlasti u vazduhu, kao i razmatranje problema postizanja te prevlasti, temeljno revidiraju, pošto se ovde ne radi samo o vazduhoplovnom nego tipično o jednom opštem problemu u odnosu na oružane snage kao celinu.

U razmatranju pojmova *slobode dejstva* i *kapaciteta*, koji su doveli do pojma *mogućnosti* — kojima se određuje stepen prevlasti u vazduhu — pisac zaključuje da su se stvari danas bitno izmenile. Naime, glavni promenljivi činilac od juče, tj. *sloboda dejstva*, prešao je danas u stalnu i opštu vrednost, dok je, naprotiv, *kapacitet* razaranja jednog vazduhoplovstva podložan velikim promenama. Novi karakter stalnosti činioca slobode dejstva u vazduhu, proizašao je uglavnom kao posledica tehničkog napretka i razvoja vazduhoplovne industrije. Naime, otkada se smanjila razlika između brzine lovca i bombardera i otkako se povećao praktični plafon bombardera, a naročito po otkriću atomske bombe, odnos između vazduhoplovnih snaga nalazi se u potpuno novoj situaciji. Danas, kao što piše Ružeron u svom »Budućem ratu«: »Mogućnost da u isto vreme ofanzivno interviraju dve protivničke avijacije leži u njihovoj brzini, koja ne dopušta da se na vreme odgovori vazdušnim protivudarom. Opšta zaštita uslovljava nadmoćnost efektiva koja u početku rata nije ostvarljiva, a sporo stupanje u dejstvo snažne odbrane apsolutno ne odgovara kratkoći napada i brzini avi-

ona«. Što se tiče budućnosti, Ružeron smatra da će raketni avion još više povećati ovu teškoću odbrane time što će se sa plana brzine preći na plan ubrzanja.

Na osnovu svega iznetog, pisac smatra da će stepen *slobode dejstva* u vazduhu preuzeti raniju vrednost *kapaciteta* razaranja i tako već u sadašnjim uslovima postati stalna, a kapacitet razaranja — promenljiva vrednost. Pisac smatra da i sam pojam prevlasti u vazduhu treba posnovati na ovoj napred iznetoj postavi.

U odnosu na veličinu stokova atomskih bombi kojima jedna vazdušna sila može raspolagati, zatim na mogućnosti korišćenja lakih i brzih aviona za njihov prenos; na preimućstva koja pruža aerodromska mreža i njeno uređenje za vreme mira, i najzad, na usavršavanje elektrotehnikе itd., kapacitet razaranja može imati veoma promenljive vrednosti. Iz ovoga izlazi da je najvažniji element prevlasti u vazduhu onaj koji odlučuje o tome da li će se vazdušna prevlast ostvariti ili ne, a to je, po mišljenju pisca, *kapacitet razaranja*. Stoga, on smatra da bi pojam prevlasti u vazduhu trebao da evoluiru na bazi *kapaciteta razaranja*, napuštajući pojam *slobode dejstva* u vazduhu — sa kojim je dosada taj pojam uvek bio identifikovan.

U vezi s tim, pisac ponovo podvlači potrebu nove koncepcije u pogledu izvojevanja prevlasti u vazduhu. Naime, dok je prevlast bazirala na slobodi dejstva u vazduhu, ona je bila monopol vazdušnih snaga; međutim, ako se postavi na bazu sopstvenog kapaciteta razaranja, ili njegovog smanjenja kod neprijatelja, ona ulazi u delokrug sva tri vida oružanih snaga. Kopnena vojska u tom pogledu treba da igra vidnu ulogu u obezbeđenju aerodroma i njihovih postrojenja, zatim učešćem u zemaljskoj i protivavionskoj odbrani baza i skladišta, kao i obezbeđenjem komunikacija i prilaza aerodromima, — čime će znatno doprineti i omogućiti dejstvo sopstvene avijacije. Mornarica, pak, svojim protivavionskim sredstvima i avijacijom obezbeđuje pomorske puteve koji mogu imati poseban značaj za snabdevanje vazdušnih snaga, te time povećava mogućnosti njihovog dejstva. Koliko i kako učestvuje u tome vazduhoplovstvo? — pita se pisac i daje odgovor: — samostalnim i kombinovanim vazdušnim dejstvima

(tj. u sadejstvu sa ostalim vidovima oružanih snaga) onoliko koliko to budu zahtevale površinske snage — u cilju direktnog ili indirektnog čuvanja ili povećanja kapaciteta razaranja.

Na kraju svoje studije pisac članka citira reči glavnog vazduhoplovnog maršala Slesora, načelnika štaba britanskog vazduhoplovstva, koje je on izneo u jednom predavanju posvećenom pitanju prevlasti u vazduhu: »Kada se govori o vazdušnoj, kopненоj ili pomorskoj prevlasti, bila bi ludost misliti da je svaka od njih isključiva i odvojena ili da pripada samo jednom od tri vida oružanih snaga. U svakoj sferi, jedan od tri vida ima dominantnu ulogu, ali nema ni ekonomičnosti ni rezultata ako se svaki od njih ograniči samo na svoj domen rada, jer sva tri vida zavise vrlo mnogo jedan od drugog«. Najzad, pisac zaključuje da bi se pojam *prevlasti u vazduhu* u krajnjoj liniji mogao definisati kao »povoljan odnos između dveju sila za razaranja«.

*

Pisac članka je pokrenuo vrlo interesantan i važan problem prevlasti u vazduhu, koja predstavlja jedan od bit-

nih činilaca uspeha savremenih operacija i rata uopšte. On je pokušao da kroz definicije ukaže na suštinu te prevlasti koja se bez dubljeg analiziranja često izjednačuje sa slobodom letenja i prepušta isključivo u nadležnost avijacije.

Pri analizi nekih definicija, pisac je ukazao na pojam i značaj *kapaciteta razaranja*, pored dosadašnjeg jednostranog posmatranja samo *slobode dejstva*; ova dva pojma zajedno čine mogućnosti dejstva i time proširuju i upotpunjuju i sam pojam prevlasti.

Prema američkom tumačenju prevlasti u vazduhu (*Air superiority*), smatra se da je ona postignuta tada kada se vazdušne operacije mogu izvoditi u svako doba i na svakom mestu, bez obzira na pokušaje ometanja od strane neprijatelja. Izgleda da bi se i ova definicija mogla podvrgnuti sličnoj analizi kao što je to i pisac čini. Međutim, razmatranje ovog problema ima posebnu važnost kod malih zemalja, koje manje-više usvajaju navedene ili slične definicije vazdušne prevlasti koje, kao što smo videli, ne obuhvataju sve komponente niti delokrug učešća svih vidova oružanih snaga u izvojevanju te prevlasti.

S. B.

Pukovnik Fric Štraif:

PITANJA ARTILJERIJE SADAŠNJOSTI I BUDUĆNOSTI, NAROČITO U POGLEDU BORBE SA TENKOVIMA¹⁾

Pisac u svom članku pokušava da rasvetli ili dopuni izvesna pitanja upotrebe savremene artiljerije, koja, po njegovom mišljenju, u specijalnom broju vodećeg švajcarskog vojnog časopisa koji je bio posvećen artiljeriji²⁾ nisu bila dodirnuti niti dovoljno objašnjena. On uglavnom razmatra zadatke savremene artiljerije; pitanja organizacije; taktiku i tehniku borbe i njen budući izgled. Svoja razmatranja pisac bazira na iskustvima Nemaca u Drugom svetskom ratu, a naročito se koristi gledištima pukovnika De Bušea,

koje je ovaj izložio u svom članku »Da li artiljerija iz Drugog svetskog rata ima pravo na opstanak.«³⁾

U pogledu zadataka savremene artiljerije pisac ističe da se od nje traži da bude vatreno sredstvo višeg komandovanja, da vodi borbu protiv tenkova prodrlih u dubinu odbrane i da bude stub PAO u prostoru pozadi rasporeda pešadije. Pisac smatra da švajcarska zvanična ratna služba nedovoljno ističe ulogu celokupne artiljerije u borbi protiv tenkova, naime, ona predviđa da se pojedina oruđa ili baterije samo izuzetno mogu angažovati samo za PTO. Međutim, ratna iskustva pokazuju da je artiljerija, u borbi sa tenkovima, još u toku rata sa uspehom primenjivala odgovarajuće protivmere.

¹⁾ Artilleristische Gegenwarts und Zukunftsfragen mit besonderer Berücksichtigung der Panzerbekämpfung, von Oberst i. Gst. Fritz Streiff, *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift*, februar 1954.

²⁾ *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift*, novembar 1953.

³⁾ Vidi prikaz u »Vojnom delu« br. 6/52 — str. 97.

Kao nove pojmove upotrebe artiljerije pisac navodi PT front, artiljerijski PT front, položaj odlučujuće borbe kao i razne druge postupke u organizaciji PTO od strane višeg komandovanja.

Da bi potkrepio svoje gledište o ulozi celokupne artiljerije u slamanju napada neprijateljskih tenkova, pisac iznosi razloge koji su primorali Nemce da na Istočnom frontu organizuju artiljerijske zaštitne položaje za zaustavljanje prodora ruskih tenkova. U odbrani na širokom frontu, osim samohodnih PT oruđa, Nemci nisu imali drugih pogodnih i dovoljno efikasnih PT oruđa koja bi se mogla prikriveno postaviti u rasporedu pešadiskih jedinica. Nasuprot tome, oruđa dovoljne probojnosti, po svojoj težini i dimenzijama, odgovarala su ostaloj artiljeriji i mogla su se prikriveno postavljati jedino u rejonu VP te artiljerije. Pošto su Nemci raspolagali malim brojem ovih PT oruđa dovoljne probojne moći, postavljali su ih zajedno sa ostalom artiljerijom i to u takvom rejonu odakle je sva artiljerija, neposrednim gađanjem sa udaljenja od 1.000—2.000 metara, mogla dejstvovati protiv prodrlih neprijateljskih tenkova. Ovaj rejon je tako izgrađivan da omogući prihvati sopstvene pešadije u povlačenju i da joj bude oslonac za izvršenje protivnapada. Pisac smatra da je ovakav artiljerijski zaštitni položaj jedna od osnovnih taktičkih novosti Drugog svetskog rata.

Pored ovoga, rat je pokazao da pojedina bateriska gađanja ne odgovaraju više zahtevima borbe sa tenkovima i da su za to potrebne koncentracije vatre jednog ili više divizionara. Stoga pisac smatra da je za izvršenje gađanja art. jedinica opravdana primena centra za upravljanje vatrom. Iskustva Nemaca sa Istočnog fronta pokazuju da je u slučaju nadmoćnijeg neprijatelja, u borbi protiv tenkova neophodno angažovanje celokupne artiljerije, a ne samo pojedinih baterija ili oruđa, kako to predviđaju švajcarska pravila. U vezi s tim pisac smatra da se pri rasporedu artiljerije neke jedinice koja se nalazi na pravcima moguće upotrebe tenkova, mora voditi računa da se ona postavi u takav rejon na kome će biti solidna brana za zaustavljanje prodora neprijateljskih tenkova. Zemljište u Švajcarskoj olakšava

izvršenje ovog zadatka. Iako izvesni nemački pisci ističu da neoklopljena i »nepokretna« (u smislu nesamohodna) artiljerija nije nikada mogla odneti pobedu nad znatno pokretljivijim tenkovima, pisac je ipak mišljenja da je gore izneti postupak, na zemljištu kao što je švajcarsko, pogodan za zaustavljanje prodora neprijateljskih tenkova, pod uslovom da se upotrebi celokupna artiljerija — u tesnom međusobnom sadejstvu — i da se oruđa dobro postave i maskiraju.

Pisac dalje razmatra da li sadašnja organizacija švajcarske artiljerije obezbeđuje ovoj izvršenju zadataka koji se pred nju postavlja. On se naročito zadržava na pitanju komandovanja i ističe da je, koliko je njemu poznato, Švajcarska vojska jedina vojska kod koje su više art. starešine ustvari samo štabni oficiri, bez ikakvih sredstava za komandovanje. On smatra da u združenoj jedinici uopšte nije opravdano postojanje načelnika artiljerije, ako se njegova uloga svede samo na dužnost savetnika po pitanjima artiljerije. Načelnik štaba i štabni oficiri u tom slučaju mogu i sami izvršavati sve zadatke načelnika artiljerije. Koliko je mala uloga načelnika artiljerije najbolje se vidi po tome što on nema čak ni pravo da odredi VP artiljerije. Po mišljenju pisca, sadašnja švajcarska organizacija obavezuje načelnika artiljerije da se stavi u ulogu »inspektora i mirnog posmatrača«, jer inače može doći do nepotrebnog udvajanja naređenja. Ako se organizacija komandovanja ne bi menjala, onda je po mišljenju pisca bolje da se umesto načelnika artiljerije, u štab svake združene jedinice uvede artiljeriska računsko-planška grupa, koja bi radila u sastavu opštevojnog štaba, pošto načelnik artiljerije nema prava ni sredstava za komandovanje artiljerijom. Ako se pak prihvati gledište da načelnik artiljerije treba da komanduje artiljerijom, onda je prema organizaciji švajcarske artiljerije bolje umesto štaba artiljeriskog puka formirati samostalni štab artiljeriske brigade, sa osobljem i sredstvima za oformljenje više štabova grupa.

Novim komandantima i štabovima bi dopunski zadaci bili: organizacija PA i PTO—u rejonu rasporeda artiljerije, prema planu boja opštevojnog komandanta, kao i artiljerisko i taktičko osmatranje cele zone dejstva jedinice.

U pogledu formacije, ove promene bi dovele do toga da divizionu budu neposredno potčinjeni štabu brigade i da se izvrše izvesne promene u njihovoj formaciji, kao i kod baterija. Naime, preuzimanje organizacije PA i PTO od strane artiljerijskih komandanata, zahteva da im se za to obezbede potrebna sredstva. Pre svega, divizionu je potrebno osigurati dovoljno PA sredstava, naprimer, uvođenjem po 2 motorizovana PA topa na bateriju, ili ukupno: 6 PA topova, sa odgovarajućim osmatračkim sredstvima. Za blisku odbranu od pojedinih grupa tenkova, trebalo bi na svaku bateriju dati po 2 bestrajna PT topa 90 mm koje bi uključili žipovi. Ljudstvo ovih PT topova bi istovremeno preuzelo zadatak obaveštavanja o masovnom napadu tenkova.

S obzirom na slabost švajcarske artiljerije, pisac predlaže da se baterije od 4, povećaju na 6 oruđa, što bi bez povećanja broja štabova povećalo moć artiljerije za jednu trećinu.

Da bi se vatra klasične artiljerije (4 divizionu na diviziju = 72 oruđa) zadržala kao vatreni malj, pisac preporučuje da se poveća broj teških minobacačkih jedinica u diviziji tako da na svaku diviziju dođe po 1 divizion od 3 baterije po 8 minobacača. Ovi minobacači bi se, po pravilu, za borbu pridavali pešadiskim pukovima.

U odeljku o borbenoj taktici i tehnicima pisac izvodi zaključak da više komandovanje ne koristi u borbi dovoljno pokretljivost artiljerije. Motorizacija artiljerije omogućuje da se njena brojna slabost nadoknadi, ako se pokretljivost iskoristi u operativnom pogledu. Zato treba pripremiti više varijanti upotrebe korpusne i većeg dela divizijske artiljerije. U odbrani, pored artiljerije koja se određuje na verovatnom težištu, trebalo bi predvideti manevar artiljerije ojačanja sa drugih oteka, za koju treba pripremiti VP, osmatračnice i skladišta municije. U vezi toga, za art. grupe, pored njihovih osnovnih zadataka, treba predvideti i jedan do dva eventualna zadatka za koje one moraju unapred upućivati potrebno ljudstvo radi priprema za izvođenje predviđenog manevra.

Na ovaj način, u okviru korpusa moći će se za najkraće vreme (u toku jedne noći) grupisati gro artiljerije na pravcu neprijateljskog glavnog udara i prenositi

težište odbrane prema konkretnim zahtevima borbe.

Pisac smatra da je važno jedinstveno numerisanje planskih vatri, od korpusa do pešadiskog voda, kao i regulisanje prava na zahtev za otvaranje art. vatre. Ovo mora biti izvršeno tako, da omogućuje brzo i lako prenošenje komandi i izvršenje gađanja.

Dalje, pisac naročito ističe važnost obučavanja u ukopavanju, organizaciji PA, PT i bliske odbrane, kao i pripremi i izradi rezervnih i glavnih VP. Nedostaci po ovim pitanjima mogu imati iste posledice kao i slaba tehnika izvršenja gađanja, koja je u švajcarskoj artiljeriji, po mišljenju pisca, savladana.

Osvrćući se na zahtev De Buësa za potpunu automatizaciju merenja i primenu tehničkih sredstava za sračunavanje i održavanje veze u art. jedinicama, koji treba da omoguće da »moderna artiljerija postane uništavajući malj komandovanja« i da istovremeno bude kostur PA i PTO trupa, pisac smatra da je na budućnosti i tehnicima da pokažu prave mogućnosti ovog ostvarenja. Za ovo je potrebno da se u opremu artiljerije uvedu sprave i automati za računanje elemenata za gađanje.

U zaključku pisac iznosi da je, bez obzira na konačan cilj (potpunu automatizaciju), već sada moguće postići izvesna poboljšanja u artiljeriji, ako se njima teži i ako se art. jedinice za to obučavaju. Kada se bude povećao broj cevi i švajcarskoj artiljeriji bude pridao potreban broj PA i PT oruđa, ona će se moći izjednačiti sa eventualnim modernom opremljenim protivnikom.

Pisac na završetku pobija shvatanje da je odbrana zemlje bez tenkova i samohodnih oruđa nemoguća. Po njegovom mišljenju ovakvo shvatanje je opasno i ubeđen je da Švajcarska armija može rešiti sve zadatke koji su pred nju postavljeni, ukoliko iskoristi sve mogućnosti koje joj pruža postojeće naoružanje i bude imala dovoljno vremena za potrebne pripreme.

*

Iako pisac u osnovi razmatra specifičnosti švajcarske artiljerije — u vezi njene organizacije i naoružanja, ipak on iznosi i izvesne opšte i korisne zaključke koji se tiču komandovanja i upotrebe ar-

artiljerije. Tu se najpre ističe potreba da art. starešina u združenoj jedinici ne sme da bude samo čisto štapsko lice, već mora i komandovati određenim art. jedinicama. Dalje se ističe važnost rejona VP artiljerije za organizaciju PTO, gde bi u kombinaciji sa jedinicama PT artiljerije trebalo stvoriti osnovni bedem za slamanje napada neprijateljskih tenkova.

Izvesne piščeve postavke se mogu prihvatiti. Međutim, pitanje formacijskog dodeljivanja MPA topova u sastav art. jedinica je za diskusiju.

Najzad, pisac ističe i težnju, koja se vidi i kod drugih pisaca na Zapadu, da se uvođenjem mašina i automata za računane elemente za gađanje poveća efikasnost dejstva artiljerije pošto je brzina otvaranja masovne i tačne art. vatre odlučujući element uspeha u borbi. No, pisac opravdano naglašava da dok se ne ostvari ova automatizacija artiljerije, to se može postići donekle i uvežbanošću njenih jedinica i starešina.

M. Č.

Paolo Supino:

VELIKE OKLOPNE JEDINICE I VELIKE JEDINICE TRANSPORTOVANE VAZDUŠNIM PUTEVIMA — VAZDUŠNA OKLOPNA ARMIIJA

Vazdušnodesantne trupe, kao sastavni deo kopnene vojske, sastoje se od jedinica koje su specijalno organizovane, obučene i opremljene za prebacivanje vazdušnim putem. Posle Drugog svetskog rata otpočelo se sa pridavanjem što većeg značaja vazdušnim desantima, pa se, s tim u vezi, pojavljuje i težnja da što više boraca prođe kroz vazdušnodesantne kurseve. Pored toga, nastavljeno je sa projektovanjem aviona za prenos najtežih tereta i već se pomišlja na to kako da se pomoću padobrana, čak, i teži tenkovi spuste na zemlju. Iskustvo iz prošlog rata u pogledu vazdušnodesantnih operacija pokazalo je da one potpuno zavise od avijacije, i to kako u pogledu transporta, tako i u pogledu podrške i zaštite u borbi, snabdevanja i dotura pojačanja. U pogledu buduće primene vazdušnodesantnih trupa pojavila su se i mišljenja da će u eventualnom ratnom sukobu vazdušnodesantne armije, u sadejstvu sa armijama avijacije i oklopnih jedinica, moći da u dubokoj pozadini neprijateljske teritorije stvaraju nove frontove i da, zauzimanjem strategijskih i ključnih objekata, stvore uslove za pobedu.

*

Na osnovu sličnih operacija izvedenih u toku Drugog svetskog rata, pisac članka pod gornjim naslovom¹⁾ želi da u

¹⁾ Gen. di div. Paolo Supino: Grandi unità corazzate e grandi unità aerotrasportate — L'armata aerocorazzata, *Rivista Militare*, mart 1954.

svojim izlaganjem analizira mogućnosti kombinovanih dejstava kopnenih snaga, velikih združenih jedinica transportovanih vazdušnim putem (klasičnih — opštevojnih i motorizovanih) i združenih oklopnih jedinica. U uvodnom delu poglavlja *Organizacisko-taktička razmatranja*, pisac smatra da u budućem ratu sve vojne sile moraju biti osposobljene za trodimenzionalna dejstva i da nijedna vojna doktrina, kao i predviđena upotreba vojne sile, ne sme da zanemari ovu činjenicu, već mora da vodi računa o daljem razvoju u tom pravcu. Bez obzira na probleme organizacije i sprovođenja operacija, motori su danas znatno povećali pokretljivost elemenata vojne sile; prostorije na kojima se operacije izvode sve se više povećavaju i bitačni frontovi postaju sve dublji i širi. U dinamici operacija, taktički i strategijski uspesi mogu se postići samo iznenadnim i brzim manevrima raznovrsnih, nadmoćnih snaga, pod uslovom da je ogarantovano njihovo međusobno sadejstvo. Međusobno sadejstvo opštevojnih združenih jedinica (uključujući i motorizovane) i oklopnih, kao i vazduhoplovnih jedinica, pretstavlja u suštini samo povremene etape, tj. epohe sukcesivne evolucije organizacije i upotrebe kopnenih snaga, čiji krajnji efekat još nije označen jasnom formulom, a kombinacija dejstava ovih snaga, po svojim karakteristikama i mogućnostima još nije došla do svog punog izražaja.

Na osnovu njihove formacije i karakteristike, pisac deli velike združene jedinice u tri stepena. Velike strategijske jedinice

trećeg stepena bile bi jedinice organski sastavljene od motorizovanih, oklopnih i opštevojnih združenih jedinica transportovanih vazдушnim putem. Za ove poslednje pisac navodi da ne postoji neki definisani termin, jer se u dosadašnjoj terminologiji pominju samo aviotrupe (padobranici i vazdušnodesantne jedinice) kao specijalne formacije za izvođenje vazдушnih desanata. (U stranjoj literaturi, takođe, postoje samo izrazi *airborne warfare*, *airborne units* i sl.).

U poglavlju *Vazdušno-kopnene operacije*, pisac, osvrćući se na razna mišljenja o karakteru budućeg rata, smatra da se o tome da li će buduć rat, — u cilju postizanja velikih razaranja i uništavanja, — biti ABC rat (atomski, bakteriološki, hemiski) ili ne, može još diskutovati. Ova vizija ulazi u okvir mogućnosti, a stvarnost je pokazala da ratni teror, pored boraca na frontu, pogađa i mase u pozadini. Iako avijacija svojim masovnim dejstvima može da utiče na smanjivanje odbranbenih sposobnosti neprijateljskih snaga, ona nije u stanju da zauzima i poseda prostorije koje je svojim dejstvima pripremila za osvajanje. Ova činjenica zahteva da se žive sile susreću na bitačnoj prostoriji, da se one prebacuju vazдушnim putem u cilju izvršenja nameravanih manevara velikog operativnog značaja, naročito u dubini neprijateljske teritorije, a u sadejstvu sa motorizovanim i oklopnim združenim jedinicama kopnenih snaga pod jednom jedinstvenom komandom. Pisac smatra da bi združene opštevojne jedinice, transportovane vazдушnim putem, uz sadejstvo oklopnih združenih jedinica koje treba da učvrste i prošire postignute uspehe prvih i savladajući kopneni prostor u vremenu dejstva desantnih jedinica, izvršile nameravani iznenadni udar u dubinu neprijateljske teritorije. Zatim bi motorizovane združene jedinice imale da zauzmu osvojene objekte i prostorije, oslobađajući na taj način oklopne i vazduhom transportovane jedinice za nove zadatke. U ovoj operativnoj koncepciji ocrtaće se lik buduće bitke. Izvedena operaciju kod Arnhema (septembra 1944), iako se ona završila strategiskim neuspehom, odnosno vrlo ograničenim taktičkim uspehom, treba smatrati kao operaciju vazdušno-kopnene armije. Pisac naglašava da treba istaći činjenicu da su kopnenopomorske (amfibijske) operacije dosada do-

sta proučavane, dok kombinovane kopnenovazdušne nisu naišle još na ozbiljnije komentare. Da bi se postigao uspeh u kombinovanim kopnenovazдушnim operacijama, operativne sposobnosti snaga, predviđenih za upotrebu, moraju biti usklađene sa opštim zadacima kopnenih snaga i sa konkretnom situacijom. Prema piščevom mišljenju, jedna kopnenovazдушna operacija zahteva upotrebu najmanje 2 združene opštevojne jedinice transportovane vazдушnim putem (po mogućstvu tri), 2 združene oklopne jedinice i 2—3 združene motorizovane jedinice sa odgovarajućim vazduhoplovnim jedinicama pod jedinstvenom komandom, koje bi na taj način formirale vazдушnu oklopnu armiju. U cilju zaštite konvoja, zone desanta, neposredne podrške i dejstva protiv neprijateljskih snaga, avijacija koja bi štitila operaciju ove armije treba da ima u svome sastavu izviđačku, lovačku i bombardersku avijaciju. U štabu takve armije treba da se nalaze odgovarajući organi kopnenih i vazduhoplovnih snaga. Načelno se za pomenutu armiju može predvideti oko 1.000 transportnih aviona i oko 400 jedrilica za transport padobranaca, desantnih i opštevojnih jedinica (delimično okruženih), oko 300 srednjih i 100 lakih tenkova, oko 100 oklopnih kola, 150 artiljerijskih samohotki, 200 artiljerijskih oruđa, 6 bataljona oklopne i 12—18 bataljona motooklopne pešadije.

U operaciji *Varsity* (forsiranje Rajne u martu 1945) učestvovala su sledeće jedinice: 17-ta američka divizija — transportovana vazduhom, 6-ta britanska divizija — transportovana vazduhom koje su koristile 1.572 transportna aviona, 1.362 jedrilice pod zaštitom 2.153 aviona taktičke avijacije. 17-ta divizija je spuštena na prostoriju desanta za 2 časa i 18 minuta sa ukupno 298 transportnih aviona, 610 remorkera jedrilica i 906 jedrilica. Ukupno je prebačeno u predviđeni desantni mostobran za dva časa: 17.122 borca, 614 džipova, 286 artiljerijskih oruđa, stotine tona goriva, municije i hrane. Pri desantu u Normandiji učestvovalo je 2.359 transportnih aviona, 867 jedrilica, a avijaciji podršku desanta pružilo je 2.219 aviona.

Pisac smatra da na prostoriji određenoj za izvršenje desanta prethodno treba tačno odrediti ciljeve i objekte koji će se zauzeti. Za desantne jedinice moraju

se odrediti polazni aerodromi, kao i predvideti mere za osiguranje pravaca leta. Prilikom izvršenja desantnih operacija, konvoje treba da predvode određene avio-jedinice za označavanje ciljeva (*pathfinders*), koje treba desetak minuta ranije da budu iznad prostorije za desant, tj. mesta za obrazovanje desantnog mostobrana. Prvo se spuštaju određeni padobrancima za obezbeđenje desanta na zemlji, a zatim vrše predviđeni desanti ostale snage. Transportna avioslužba, pod zaštitom borbene avijacije, treba da svakog operativnog dana izbacijednoj združenoj jedinici popunu u težini oko 250 t.

Na polaznim aerodromima treba izvršiti sve potrebne pripreme za izvršenje desanta. Upućivanje snaga, u cilju postizanja efikasnog operativnog manevra, ima se vršiti po detaljno razrađenom planu operacija, jer su u toku samog izvršenja promene i dopune nemoguće. Pored toga, mora se voditi računa o jednom od glavnih uslova za uspeh — da neprijatelj bude iznenađen.

U poglavlju *Načela upotrebe*, pisac razmatra uslove za izvršenje jedne ovakve operacije i to: početni raspored snaga, poletanje konvoja, određivanje pravaca leta, izbor zone za desant i mere osiguranja. Ključne faktore pri organizaciji operacije predstavljaju spremnost snaga za transport vazдушnim putem, broj i kapacitet aerodroma, meteorološki uslovi i vreme izvršenja u vezi sa nadmoćnošću u vazduhu. U cilju organizacije poletanja nekoliko stotina aviona sa pojedinih aerodroma — za određeno vreme 1 $\frac{1}{2}$ — 2 časa, tehnika transportne i aerodromske službe ima da formira konvoje za svaki aerodrom, imajući u vidu dužinu leta i jednovremeno dejstvo nad određenom prostorijom za operaciju. Tehnički faktori su vrlo složeni, ali vojno-topografske karakteristike zone desanta imaju operativan značaj, jer od njih i zavisi pravilan razvoj i tok operacija.

Početna faza desanta je najkritičnija jer se prostorija za desant ne može obezbediti sa zemlje mobilnim trupama niti PAO. Zona desanta treba da bude u regionu izvesnog taktičkog objekta i mora da omogućava sletanje, a njen kapacitet mora da odgovara nameni. (Kod Arnhem-a je prvi desantni ešelon bačen 17 septembra 1945 u vremenu od 12.30 do 14.05, a drugi ešelon tek sledećeg dana — od 14.03 do 16.08 časova).

Teren za izvršenje desanta po mogućstvu treba da bude ispresecan rečnim tokovima koji se mogu koristiti i kao dobre protivtenkovske prepreke. Prelazi se moraju dobro osmatrati i braniti, a rečni tokovi obezbeđuju ujedno i bokove. (Kod Arnhem-a je 82 divizija, zaštićena rečnim tokovima, držala 3 dana prostoriju prečnika oko 40 km).

Pisac dalje ističe da iako je svaka vazdušnodesantna operacija, ustvari, ofanzivna operacija, ona u cilju postizanja uspeha prolazi kroz odbranbene faze i to od momenta sletanja, tj. od njenog *kritičnog momenta*, pa sve dok desantne jedinice ne postignu svoje prve taktičke uspehe i ne obrazuju mostobrane.

U cilju obrazovanja desantnog mostobrana potrebno je: solidno se učvrstiti u zoni desanta; osigurati raspored sredstava u granicama predviđenih dejstava i vršiti kontrolu nad svim jedinicama transportovanim vazдушnim putem; u okviru konkretne situacije, donositi brze odluke za izvršenje neposrednih zadataka manjih jedinica; realizovati spajanje početnih manjih mostobrana u jedan jedinstveni koji će osigurati dalje izvršenje desanta; pripremiti ofanzivna dejstva u cilju spajanja sa delovima kopnenih snaga — po osnovnom zadatku — i preduzeti mere za otklanjanje povremenih kriza.

Dejstva snaga prebačenih vazдушnim putem pretstavljaju dinamiku borbe za postizanje postavljanih ciljeva, ali daljina zone desanta treba da odgovara operativnim mogućnostima kopnenih snaga na suvoznom frontu, naročito združenih oklopnih, da ne bi desant bio prepušten samom sebi (što se desilo 1-voj britanskoj diviziji, transportovanoj vazдушnim putem, i Poljskoj padobranskoj brigadi u operaciji Marked—Garden, kod Arnhem-a). Najpogodniji je slučaj kada je zona desanta u zahvatu dejstva artiljerije kopnenih snaga. Intervencija vazduhoplovnih snaga pretvara se, ustvari, u vertikalno taktičko dejstvo koje se može vrlo brzo realizovati. U cilju olakšavanja dejstva desantnih jedinica treba težiti da se akcijama kopnenih snaga vežu što jače neprijateljske snage.

Pravci leta konvoja moraju biti tačno određeni planom leta, sa težnjom da se pritom ostvari najkraće vreme, da se izbegnu zone branjene jakim PAO (u operaciji *Varsity* oštećeno je 440 aviona, a 53

su uništena) i da se ciljevi dostignu tačno u određeno vreme i pod povoljnim meteorološkim uslovima.

Iskorišćavanje polaznih aerodroma pod uslovom tajnosti izvršenja priprema i korišćenje što većeg broja aerodroma sa šire prostorije i većeg kapaciteta, pretstavlja vrlo ozbiljan problem. (U kombinovanoj operaciji prilikom invazije u Normandiji korišćeni su svi aerodromi sa Britanskih Ostrva, a pri forsiranju Rajne aerodromi u južnim oblastima Britanskih Ostrva i zoni Pariza).

Da bi se desantne jedinice mogle suprotstaviti brzim i energičnim dejstvima protivnika, po mišljenju pisca one treba da su takvih združenih formacija da mogu brzo i efikasno obrazovati mostobrane, stvarajući pritom mala jezgra koja se mogu i lako spojiti u veće formacije, pod višom komandom. Snaga na jednom desantnom mostobranu moraju se boriti na dva fronta: defanzivno prema neprijatelju i ofanzivno u cilju spajanja sa sopstvenim kopnenim snagama, naročito kada je neprijatelj pokretljiv i operativno dinamičan. U cilju postizanja iznenađenja preporučljivo je da jednovremeno otpočinu akcije i desanta i kopnenih snaga.

Sve protivmere koje bi branilac, uglavnom, imao da preduzme u cilju sprečavanja desantnih operacija, pisac deli i razmatra u dva plana. U prvi plan bi došle: dejstvo protiv neprijateljskih aerodroma i stvaranje potrebne prevlasti u vazduhu; sprečavanje vazdušnih desanata; sprečavanje međusobnog spajanja delova koji su već izvršili desant i dejstvo brzim i oklopnim sredstvima u cilju njihovog uništenja; dejstvo u cilju onemogućavanja snabdevanja desanta iz vazduha. U drugi plan: izvršenje priprema kod svih jedinica i preduzimanje mera za PDO; stvaranje pogodnog rasporeda moto-oklopnih jedinica za brzu intervenciju; izvođenje blagovremenih zaprečavanja protiv desanata na prostorijama gde su ovi mogući. Potrebno je pravilno planirati dejstva protiv vazdušnih desanata, procenjajući pritom sve mogućnosti neprijatelja. Zbog složenosti samog problema odbrane prilikom desanta, ističe se sadejstvo svih organa u pripremi i izvršenju protivmera; organizacija osmatranja i javljanja mora se brižljivo prilagoditi svakoj mogućoj varijanti. Pritom treba predvideti sigurne veze.

U akciji ugušivanja vazdušnog desanta treba koristiti združene pešadijske jedinice, podržavane lakim tenkovima i oklopnim kolima, tek posle razbistravanja situacije uvoditi artiljerijske jedinice. Treba odmah pristupiti brzim manevrima u cilju opkoljavanja i sužavanja zone desanta. Protiv obimnijih vazdušnih desanata, ojačanih jakim avijacijom, odbrana je teška i vrlo složena — s obzirom na veliku slobodu izbora mesta udara napadača.

Razmatrajući verovatan budući razvoj kombinovanih operacija, pisac naglašava da operativna poprišta neće biti izražena samo u funkcijama ljudskih snaga, već i u funkcijama boraca — kilometara — ča-sova, tj. vatre i manevra, u kojima će u cilju realizacije brzih intervencija osnovni elementi biti motorizovana, oklopna i vazduhoplovna sredstva. U jednoj defanzivnoj dinamici treba težiti da neprijatelj svojim dejstvima ne stvara iznenađenja. Može se pretpostaviti da će jedna vazdušno-oklopna armija, prema ranije iznetom, predstavljati vrlo efikasan instrument za vođenje operacija u jednom dinamičnom ratu, a ujedno i snažno protiv-sredstvo protiv agresora koji pribegava munjevitim dejstvima velikih formacija transportovanih vazdušnim putem.

*

Ovakva i slična mišljenja mogu se još naći u stranoj literaturi. Pojedini pisci, čak, smatraju da bi strategiska bombarderska avijacija imala da izvrši pripremu vazdušnodesantnog udara, a desanti bi samo imali da eksploatišu rezultate postignute ovim bombardovanjem. Pod uslovom da je postignuta prevlast u vazduhu, izvođenje vazdušnih desanata, uz potrebna obezbeđenja, moguće je na bilo kojoj prostoriji neprijateljske teritorije — do operativnog radijusa dejstva svoje sopstvene lovačke avijacije.

Mišljenja smo da su vazdušnodesantne jedinice i njihova primena u taktičkoj i operativnoj zoni u sadejstvu sa kopnenim snagama na frontu od velikog značaja, i to kako za onu stranu koja ih primenjuje, tako i za onu koja treba da organizuje i pripremi odbranu od njihovog dejstva. Što se tiče ove poslednje, ona zahteva veoma brzu, smelu i energičnu intervenciju, a donekle je olakšana i samim prirodnim terenskim uslovima, što je dokazano i prilikom neuspele vazdušnodesantne operacije Nemaca na Drvar. D. G.